

NAPJAINK

KERESZTÉNY ÓRSZEM Rónay László nyolcvanéves

Van Rónay Lászlónak egy jó évtizede közreadott könyve, *Az őrszem tekintetével* — ez a címe. Mint ha önvallomás volna ez a cím: önmeghatározás és identitás-nyilatkozat. Valóban, a most nyolcvanadik születésnapjához érkezett Rónay László mindig egy szellemiség, mondhatnám így is: „lelkiség” szószólójaként, képviselőjeként, mondhatni „őrszemeként” építette mára több mint félszáz irodalomtörténeti, publicisztikai műveket és személyes vallomásokot magába foglaló igen nagyszabású életművét. Most, hogy betölti nyolcvanadik életévét, alkalom kínálkozna arra, hogy a születésnapjához köszöntő mintegy mérleget készítsen erről a nagyszabású írói munkásságról. Bevallom, meg sem próbálkozom ezzel: Rónay László igen terjedelmes és igen értékes írói munkásságának akár vázlatos bemutatása is egy egész könyvet (vagy egy igen terjedelmes irodalomtörténeti tanulmányt) kívánna. És jóllehet a most ünnepeelt kerek születésnap szinte kihívó módon kínálkozna egy ilyen összegzésre, inkább másról beszélnek, olyasmiről, ami talán még a terjedelmes és magas színvonalú életműnél is többet jelent. Egy emberi–tudósi–professzori magatartásról és egy személyes tapasztalatról.

A huszadik század magyar katolikus szellemiségének számos olyan alakító személyisége volt, aki nemcsak a maga szűkebb (lelkipásztori, egyházkormányzati, közéleti, tudományos, irodalmi) körében alkotott maradandót, hanem a magyar keresztény kultúra (de ne szűkítsük a kört: a magyar kultúra) világában is szakrális nyomot hagyott. Mellőzve a hosszadalmas névsort, csupán két íróra, egyszersmind számomra példaképet és mestert jelentő személyiségre: Sík Sándorra és Rónay Györgyre hivatkozom. Rónay László az ő munkájukat folytatta tovább, mondhatnám természetesen módon, hiszen Sík Sándor a diákkorunkban elsajátított piarista szellemiség nagyhatású alakítója-képviselője, Rónay György pedig az édesapja volt. Mindketten a *korszerű* és a *magyar* kereszténység szószólója- és alakítójaként tevékenykedtek, s mindkettőjük otthagya szellemi bélyegét azon az életművön, amelyet Rónay László létrehozott. A korszerű magyar és európai kereszténység szellemi történetéhez ilyen módon Rónay László munkássága is odatartozik.

A személyes tapasztalatnak több mint hat évtizedes története van: az ötvenes évek elején ismerkedtem meg Rónay Lászlóval a budapesti Piarista Gimnázium szellemi műhelyében. Műhelynek

nevezem ezt az iskolát, mert nemcsak ismereteket adott, a magyar keresztény értelmiség egyik leginkább termékeny és hatékony nevelőintézménye is volt. Ráadásul egy olyan korszakban, a mögöttünk maradt kommunista évtizedekre gondolok, midőn az a keresztény értelmiségi, aki nem akart és nem tudott fejet hajtani a hatalom előtt, nem tartozott a korszak kegyeltjei közé. Mégis az, hogy nemzeti kultúránk magyarsága és európaisága töretlen tudott maradni a történelem kegyetlen súlya alatt, ez nem kicsiny részben annak a „piarista” szellemiségnek és kultúrának volt köszönhető, amelyet olyan neves személyiségek képviseltek, mint Sík Sándor, Rónay György, Pilinszky János, Jelenits István, Lukács László — és Rónay László. Ez utóbbi mindig okosan és elszántan, mindig egyenes derékkal vállalt szerepet a katolikus közéletben, a magyar köz- és szellemi életben. A gazdag életmű, amelyet egy sereg könyvben, számtalan tanulmányban és újságcikkben, szerkesztői és egyetemi tanári munkájában létrehozott, meggyőződésem szerint maradandónak bizonyult. És méltó arra, hogy létrehozójának: a „keresztény őrszemnek” még sok munkás esztendőt adjon a Gondviselés.

POMOGÁTS BÉLA

RÓNAY LÁSZLÓ AZ EGYETEMEN

A magyar–pedagógia szakra felvett, aztán a történelmi október után magyar–latin szakos Rónay Lászlónak kiváló professzorai voltak. Járt a politikában megmerítkezett, majd az irodalomba és a tanításba visszatért Bóka László előadásaira, hallgatta az 1945 utáni magyar irodalomról szóló fejtegetéseit, részt vett „estébe hajló szemináriumain”, ahol együtt ült Kovalovszky Mártával, Kovács Péterrel, Perneczky Gézával, Pór Péterrel, Géher Istvánnal és Kenyeres Zoltánnal (amint írta a *Sebek áztatása* című visszaemlékezésében). Hallgatta „a Nyugat franciájá”-t, Gyergyai Albert hosszú-gyönyörű mondatait Stendhalról, Proust-ról, Gide-ről, a legkedvesebb Flaubert-ről, a világés a magyar irodalom érintkezési pontjairól. Klaniczay Tibor fejtegetései „lennyűgözték”. Tanította a nagyon alacsony, nagyon vékony, inkább lélek, mint test Paizs Dezső (akit a következő évben eltávolítottak az egyetemről az 1956-os forradalmi bizottságban betöltött elnöksége vagy tagsága miatt). Tanította Bárczi Géza, a látszólag tartózkodó, pontosan tervező, széles kitekintésű tudós, a kitűnő, lebilincselő Szathmáry István, a Shakespeare-kurzust felépítő Kéry László, meg Benkő Lóránd, akinek történeti előadásai azt az

érzést erősítették: a magyar nyelv belső törvényei szerint formálódó valami, ami azonban visszatekintve törvényszerűségek halmazaként is leírható. Ritoók Zsigmonddal olvasták a görög szövegeket, a görög irodalmat Szabó Árpád adta elő, „igazi tűzijátékot” varázsolva Homérosz és a többiek köre (kettőjüket a Brusznai Árpád ügyében írt kegyelmi kérvény miatt hamarosan kiakolbóltatták az egyetemről). Révész Mária tanárnővel fordították az *Aeneist*.

Voltak másfajta professzorai is. Egyikük, különben a magyar irodalomban is jártas nagy tudású ember, a forradalom után belépett a munkás-örsebe, munkásór egyenruhában is tartott órákat, aztán az Úttörőszövetség elnöke lett. Másikuk az 1957. október 3-át követő héten, megszakítva a régi magyar irodalomról szóló sorozatát, kilencven percen át beszélt az éppen elhunyt „félfasiszta” Szabó Lőrincről. A harmadik 1958-tól „hetenként ösztrombitálta a latin szakosokat, újra meg újra éberségre intve őket”.

Voltak legendásan különös figurák is. Füst Milán minden szombat este 6 órától taglalta-dörögte esztétikai nézeteit. Turóczy Trostler József, aki 1919 áprilisától három hónapig Babitscsal együtt volt a budapesti egyetem tanára, kizárólag a „Goethe és kora” címmel folyamatosan meghirdetett előadásainak problémavilágában mélyedt el. Annyira nem élt saját korában, hogy amikor az egyik előadására nem pontosan érkezőtől megkérdezte, miért késett, s az illetőnek csak a valódi ok jutott eszébe, és azt mondta, sorban állt a Közértben, a professzor úr megütközve kérdezte tőle: „Was für ein Közért?” Csak a tudományában létezett Kniezsa István is. Az orosz szakosok rémülten mesélték, az ósláv nyelvészet óráin teleírta a táblát latin, görög, francia, német szószervezetekkel, könyvcímekkel; ósláv kifejezésekből vezette le a különböző szláv nyelvek egy-egy fordulatát, nem tudta ugyanis, hogy az előtte dermedt csendben ülők már nem tanultak latint, görögöt és franciát, otthonról pedig nem hozták a németet.

És természetesen Rónay Lászlónak volt egy mindenkit és mindent fölülmúló magánegyete: költő, író, műfordító, irodalomtörténész édesapja, Rónay György, aki személyes élet- és munkapéldájával, könyvtárával, lemezgyűjteményével, barátaival (Nemes Nagy Ágnestől, Máraitól, Weöres Sándortól, Mándy Ivántól, Thurzó Gáborig, Tersánszky Józsi Jenőig, Veres Péterig, Berda Józsefig) állandó példát és inspirációt jelentett a fiának.

Az 1962-ben magyar–latin szakos középiskolai tanári diplomát kapott Rónay László nyolc évig egy bicskei általános iskolában tanított, aztán a PIM-be került, majd az akkor még Magyar Irodalomtörténeti Intézetnek nevezett Ménesi úti

akadémiai intézmény munkatársa lett, 1980-ban Király István hívására az ELTE Modern Magyar Irodalomtörténeti Tanszékére került.

Milyen professzor lett Rónay László?

1980-ig több könyve és sok tanulmánya jelent meg a huszadik századi magyar irodalomról. Első munkája 1967-ben, *Az Ezüstkor nemzedéke*, az éppen pályájuk csúcására ért, hivatalosan agyonhallgatott Nemes Nagy Ágnes, Mándy Iván, Pilinszky János, Rába György és Rónay György életművét foglalta keretbe. Monográfiát írt a „polgári”-nak is nevezett szerzőkről, köztük keresztapjáról, Thurzó Gáborról, meg a valamikor őt egy bormérésbe lecipelő Tersánszky Józsi Jenőről, 1977-ben hivatalosan az irodalom peremén megtúrt Kosztolányi Dezsőről. Foglalkozott a nyugati diaszpórába kényszerült magyar irodalommal: Cs. Szabó Lászlóval, Szabó Zoltánnal, Tűz Tamással, Bakucz Tamással, Vitéz Györggyel és másokkal. Ezekkel a szerzőkkel magának és magában akarta teljesebbé tenni az évszázad magyar irodalmát. Ugyanez a vágy fordította a katolikus irodalom felé. Az otthoni légkör, édesapjának a Vigiliában, az Új Emberben megjelent írásaiban, olaszországi és franciaországi konferenciákon tartott előadásaiban és műfordításokban felmutatott európai és magyar katolikus költőket és írókat akarta bevonni az egyetemes magyar irodalom körébe. Legfontosabbnak talán a magának személyes Isten-képzetet elgondoló Márai Sándor életművének birtokbavételét tekintette. Könyve jelent meg róla 1998-ban, 1990-ben, 2005-ben és 2016-ban.

Ez a teljessé tevő gesztus és az ismeretátadás kívánsága szabta meg egyetemi tanári munkáját.

Az elsöre talán példa lehet, miként jelenítette meg idézett Kosztolányi-kismonográfiájában az 1929-es Ady-vitát. Hőse az *Új versekkel* jelentkező költőt nem kedvelte. 1906 előtt Babitscsal már „megegyeztek” a hazai szépliteratúra kötelező modernizálásáról. A szerepeket is elosztották egymás között. A már akkor költő, író, műfordító, filozófiában, lélektanban és irodalomértelmezésben elmélyedő Babits lett volna a „vezér”, az újságíró, költő, műfordító Kosztolányi pedig egy az egyenlők között, aki egyetemista társánál határozottabban lépett a nyilvánosság elé „művészetcentrikus világképpel”, „lobogó, mohó nyugtalansággal”. Aztán Ady, Kosztolányi, Babits belekeveredett a történelembe. Ady jól felhasználható zászló lett a világháború idején, a trianoni békediktátum után, az 1920-as években, meg 1945 után is. Babits háborúellenessége, az erkölcsi maximákhoz való ragaszkodása, az 1918 végén, 1919 elején valami tisztában, jóban bizakodó, majd a fordulatokban csalódó szellemisége haláláig és halála után sem kellett igazában sokaknak. Kosztolányi, aki már 1904-ben a Négyesy-féle órákon

kijelentette: az irodalom önelvű, önértékű, nem szolgál eszmét, politikát, gondolatot, az 1920-as évek végén, amikor „Ady-délelőttöket, Ady-matinékat, Ady-esteket” rendeztek, akarva-akaratlanul azt gondolhatta: az irodalmi vezérré kinevezett Ady vers- és gondolati egyeduralma árt a sokféleképpen formálódható magyar irodalomnak.

A leendő professzor Rónay László 1977-es könyvében a vonatkozó fejezet elején szavakba foglalta az Ady-revizió indulását, aztán hivatkozott az *Édes Annából* „a léha, üresfejű” Moviszternére, aki Adyt magáénak is hitte, akárcsak azok, akik ilyen vagy olyan módon visszaéltek nevével. Ezután felvillantotta Bölöni György, Makkai Sándor, Sík Sándor Adyról szóló írásait, Négyesy László és Hegedűs Loránt levélváltását, Berzeviczy Albert előadását a Kisfaludy Társaságban, Babits válasz-tanulmányát, Klebelsberg cikkét, idézte Kosztolányi kiadatlan versét, Lengyel Menyhért Ady–Kosztolányi kontroverziót felémlegető hat évvel későbbi levelét és a *Marcus Aureliust*, melyben Kosztolányi ismételt szavakba foglalta költészetét. Aztán még tizenöt oldalon át taglalta, miként jelenik meg ebben a konkrét esetben a művészettel kapcsolatba hozható érvek és ellenérvek sora általában. Aki ugyanis potenciális tanárként fogalmaz meg egy problémát, annak nem adatik meg, hogy sok mindent tudottként tételezzen. Nincs lehetősége arra sem, hogy a kérdést egy nézőpontból világítsa meg. Meg arra sem, hogy ideológiai előfeltevésekből kiindulva intézzen el egy vitát. A lépésről lépésre történő haladás, a kérdés kontextusának, a szöveget író személyes szituáltságának a felmutatása éppen úgy célja, mint az, hogy az olvasó (az egyetemen a hallgató) vele együtt járja végig azt az utat, melyet a szerző a megfogalmazás időpontjában érvényesnek tekint, érzékeltetve természetesen, hogy ez a lehetséges értelmezések egyike csupán.

A teljességre törekvés látványosan tetten érhető Márai Sándorról szóló tanulmányaiban.

Márait, akit a Thomas Mann-nal induló európai próza utolsó nagy mestereként olvasnak a világon, sokszor nagy tévedésekkel, például akkor, amikor *A gyertyák csonkig égnek* című munkáját tekintik az író és általában az irodalom reprezentációjának, az 1960-as évek végéig a kirekesztő kultúrpolitika, 1989-ig az író kívánsága zárta ki a magyar olvasói tudatból. Márai ugyanis nem engedte kiadni műveit Magyarországon addig, amíg idegen csapatok állomásoztak hazája területén. Rónay László az első Márai-könyvében tudós apparátussal értelmezte az életművet. A másodikban, Kenyeres Zoltán sorozatában, fölkinálta olvasásra a befogadás-történetből kima-

radt könyveket, kapcsolatot teremtve az általánosnak tekinthető értékvonatkozásokkal. Az Akadémiai Kiadónál közzétett harmadik könyv tartalmazta az időközben hazatért kéziratok tapasztalatait is, beleértve az amerikai elnök köszöntő táviratát, melyet az író 85. születésnapjára küldött. A 2016-ban megjelent munka mutatta, miként követi Rónay László hőse utóéletét, az új és újabb kéziratok, töredékek, vallomások szövegeit azzal az igénnyel, hogy mindent beépítsen az általa folyamatosan bővített értelmezésbe.

A teljességre törekvés szándéka vezérelte akkor is, amikor vizsgálódásai körébe bevonta az 1989-ig kirekesztett katolikus irodalmat. A magának kiszabott feladat nem volt könnyű. Ő is, akárcsak édesapja, szuverén módon élte-éli azt, amit hitnek, katolikumnak, keresztény lelkeségnek, ehhez a lelkeséghez közel álló irodalomnak, képzőművészetnek, zenének és a mindezekről megfogalmazható gondolatnak lehet nevezni. Ez az ő belső tartománya. Aki professzorként leendő tanárokat tanít, annak a személyes világából fel kell tárni mindazt, amiről úgy gondolja, a másoknak, a fiatalabbnak talán szüksége lehet rá, talán teljesebb lesz ezáltal az élete. Aki papként éli meg mindezt, mint a költő Sík Sándor, Mécs László, Harsányi Lajos, vagy hívőként a vallását váltó Balassitól Pilinszky Jánosig, Tűz Tamásig és tovább, annak a hithez való viszonya természetesen nem azonos. A papnak megélni és hirdetni adatott meg a hitigazságokat. A költő megpróbálhatja szavakba is foglalni. Az egyetemi tanárnak az a lehetősége, hogy közös olvasásra és befogadásra kínáljon fel a szövegek egy részét. A professzor ugyanis csak a maga esztétikai, poétikai elvrendszere szerint ítélt. Azt jelenti ez, hogy a hit vállalása, megvallása önmagában számára nem lehet elégséges érték.

Rónay Lászlónak ez azt jelentette mindeneke-lőtt, hogy folytatnia kell Rónay György, Jelenits István és mások feltáró munkáját, össze kell állítania antológiaiakat, a 20. századi katolikus folyóiratokban megjelent tanulmányok könyvét, beleértve azokat a szövegeket is, amelyek azt jelezték, a hivatalos egyház mint szervezet nem minden esetben állt a helyzet magaslatán. Válogatást kellett készítenie Sík Sándor, Prohászka Ottokár és mások műveiből. Monográfusként kellett birtokba vennie Sík Sándort és Mécs Lászlót, szavakba kellett foglalnia „a katolikus reneszánsz”-ról vallott eszméit. Hallgatóinak befogadásra mindebből csak azt ajánlhatta, amit az irodalom-fogalom mai értelmezése indokoltá tesz. Hozzávetőlegesen annyit és úgy, ahogy Nagy László a *Vasárnap* című versében szavakba foglalta:

*Vasárnap, itt vagy és tudjuk, fáradtak ünnepe jött,
görbedők egyenesednek fölséges színed előtt.*